

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-4-80-27>

УДК 792:[316.772:004.77]

Крохмальний Р.О., Крохмальна С.Р.

Львівський національний університет імені Івана Франка

**ДЕЯКІ КОНЦЕПТИ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ
В СУЧАСНОМУ ТЕАТРАЛЬНОМУ МИСТЕЦТВІ**

Анотація. В центрі уваги – розгляд кількох концептів інтернет-комунікації, які стосуються сучасного театрального мистецтва. Результати аналізу відеоконтенту і важлива комунікативна мистецька складова – це розміщення контенту для дистанційного перегляду з обмеженими в часі параметрами і широкі можливості отримання якісного зворотного зв'язку (підстави для інтернет-комунікації у формі полілогу «театр» – «мистецьке явище» – «глядач», умови для формування нового мистецького інформаційного простору). Один із акцентів – театральні колективи залучають до інтернет-комунікації архівні відеоматеріали без часових обмежень. Концептуально обґрунтованою стає комунікація «художній образ» – «реципієнт», де мистецькі колективи отримують прекрасну нагоду по-новому формувати і власний образ, і вплинути на смаки своєї аудиторії.

Ключові слова: мистецька комунікація, театральне мистецтво, художній образ, інтернет-комунікація, відеоконтент, репертуар.

Krokhmalnyi Roman, Krokhmalna Sofia

Ivan Franko National University of Lviv

**SOME INTERNET COMMUNICATION CONCEPTS
IN CONTEMPORARY THEATRICAL ART**

Summary. The specific conditions of life of the world civilization driven by the quarantine spring events of 2020 have brought changes in common phenomena and influenced all spheres of human activity as well as established favourable environment for the activation of internet communication development. These factors, according to the authors, provide deducing following regularities of artistic information exchange, which in the traditional communicative space are difficult to determine even experimentally. We focus on several specific concepts of the internet communication related to theatrical art, its ability to dynamically respond to unfavourable external challenges. The results analysis of video content, which has become one of "fashionable things" of the "quarantine theatre season" in social networks, suggest grounds for interesting observations over the functioning of theatre institutions, the attempts of art groups to maintain the interest of viewers or to influence them through specific actions. One of the observations of the authors is that the communicative component engaged in the evolution of artistic phenomena on the Internet is often limited just by placing the content for remote viewing subject to time-bounded parameters. Some theatrical institutions do not pay attention to the wide range of opportunities for receiving quality feedback (the grounds and motivation for the development of in-depth internet communication in the form of a polylogue "theatre" – "artistic phenomenon" – "audience" are undoubted and convincing), and do not take into account the fact that the involvement of new participants in the internet communication can create conditions for the formation of alternative artistic information space. One of the focuses of the phenomenon under study is that theatre groups involve archive video materials in internet communication available for permanent viewing with no time constraints. They draw from the "depths" even still available materials, refocusing the attention of recipients on the systematic artistic internet dialogue. At the same time, the communication "artistic image" – "recipient" becomes conceptually justified, and within the said environment artistic groups get an excellent opportunity to form their own image in a new way and influence tastes of their audience attracting not only the materials from the current repertoire to the information space.

Keywords: artistic communication, theatrical art, artistic image, internet communication, video content, repertoire, social networks.

Постановка проблеми. Глобалізація як наскрізний чинник науково-технічного прогресу людства з допомогою цифрових технологій і в обставинах коронавірусного карантину привели до особливих умов життя практично всю земну цивілізацію, внесли зміни в звичні явища і вплинули на усі сфери людської життєдіяльності, створили сприятливу ситуацію для вимушеної активізації розвитку комунікації онлайн. Театральна критикиня Лін Гарднер у своєму блозі The Guardian [8] ще у 2014-му включилася в дискусію про можливе змагання, або й загрозу, яку несуть трансляції онлайн театральних вистав щодо їх же реального перегляду. Конкуренція між віртуальним і реальним загострилась із розвитком інформаційних технологій, у наш час постали такі обставини, які чи не вперше дають

змогу встановити окремі закономірності інтернет-обміну мистецькою інформацією, які в традиційному (безкарантинному) комунікативному просторі проявляються менш системно. З огляду на це, викладені спостереження набувають ще однієї важливої мотивації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Театр як одне із найцікавіших мистецьких явищ зазнає послідовного впливу з боку сучасних цифрових технологій. Вивчення впливу явищ інформаційного суспільства на розвиток людської культури і на світ мистецтва має своїх дослідників уже тривалий час і під різними проєкціями: соціально-інформаційно-культурній (Д. Белл, М. Кастельс, Ф. Махлуп, Е. Тоффлер, Ф. Уєбстер, Й. Масуда, В. Данильян, О. Дзьобань, М. Кириченко та ін.), комп'ютерно-мистецькій (А. Моль,

В. Фукс, М. Каслер), вплив цифрової доби на розвиток мистецьких явищ, театру зокрема – у працях Г. Веселовської, Г. Липківської, О. Акименко, К. Юдової-Романової, О. Камишикової та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. «Масове впровадження мультимедійних технологій стало однією з визначальних ознак сучасного драматичного театру» [6, с. 105] – ця думка Г. Липківської щодо реальних постановок докарantinного періоду може цілком трансформуватися в щось аналогічне (стосовно перегляду вистав у показах онлайн) і буде стосуватися вже трансляцій віртуальних в період обмежень. Тоді згадана вище дискусія щодо конкурентоспроможності перегляду вистав онлайн набуде двозначного характеру, оскільки в умовах обмеженого простору (карантину) суспільство взялось переглядати відеоконтент соцмереж і театральні постановки в тому числі. Проте саме вказані заборони посилюють прагнення побачити театральні явища наяву, а не віртуально. Водночас стрімкий розвиток пропозицій у соцмережах щодо перегляду театральних постановок з різними варіантами можливості реакції реципієнтів на таку мистецьку комунікативну акцію створив унікальну можливість динамізувати діалог на рівні «театр» – «мистецьке явище» – «глядач». Саме це міркування і стає мотивуючим для комунікаційних спостережень стосовно явищ театального мистецтва онлайн.

Мета статті – здійснити спробу синхронного аналізу комунікаційних ознак трансформації окремих явищ театального мистецтва і їх реалізації в умовах обмеження свобод громадян у зв'язку із карантинном.

Виклад основного матеріалу. Сучасне театрознавство як і інші галузі життєдіяльності сучасної людини перебуває у складному вихорі інформаційного суспільства, який затягує у свої тенета і змушує дивитися на цілком відомі явища по-іншому. Так, можливими стають, наприклад, перспективи досі не досліджуваного, навіть «зв'язки художньої (театральної) реальності із квантовим світом» [4, с. 48].

На думку О. Камишикової, «в основі критики технологізації сучасного театру, його активної взаємодії з іншими медіа та виходу у віртуальний простір лежить тривога, що результатом вказаних процесів буде втрата унікальності живої театральної події, її здатності активно впливати на глядача. Проте, (...) новітні технології у театрі здатні посилювати не лише занурення у твір, пов'язане з творенням потужної ілюзії, а й діалогічну інтерактивність у стосунках твору з реципієнтом» [2, с. 177]. Дослідниця стверджує комунікативну спроможність новітніх технологій, їхній вплив на традиційні способи обміну мистецькою інформацією. Проте, не усе так просто. Інтернет-комунікація і театральне мистецтво на перший погляд важко поєднувані з огляду на специфіку обидвох компонентів. Адже мистецька інтеракція передбачає максимум захоплення до зворотного зв'язку, а комунікація онлайн встановлює постійні умови для учасників такого діалогу.

А. Липківська в окремому дослідженні [5] про питання комунікації в театральному мистецтві акцентує увагу на тому, що «специфіка театральної комунікації в даному контексті (*вихідні пози-*

ції цієї думки – у праці Г. Почепцова [7] – прим. наша РК і СК) полягає у фактично цілковитій відсутності «зворотнього зв'язку»: рух від п'єси до вистави — це здебільшого саме односторонній рух. І якщо комунікацію у режисерському театрі можна вважати ієрархічною стосовно постаті драматурга, то у режисерському театрі ця ієрархічна конструкція «перевертається» на користь режисера. Втім, у контактах між режисером та драматургом (як і між режисером та актором, режисером та художником, композитором, хореографом чи технічними працівниками) може мати місце і демократична (тобто рівноправна, з наявністю постійного зворотного зв'язку) комунікація» [5, с. 195]. Вихідні позиції – очевидні, адже А. Липківська безпосередньо вказує на те, що «у сучасній теорії менеджменту серед (...) елементів процесу обміну інформацією («відправник», «повідомлення», «канал», «отримувач»), особливо чітко простежується зворотний зв'язок (реакція). Саме за наявністю або відсутністю цього зв'язку той же Г. Почепцов поділяє комунікацію на ієрархічну (де пріоритетним є прямий зв'язок) та демократичну (з пріоритетністю зворотного зв'язку)» [5, с. 195]. Очевидно, умови нашого часу сприяють створенню мистецьких спільнот, в основі яких, на думку О. Дзьобань, буде інтеракція: «Інтернет розвивається надзвичайно швидко, можна припустити появу нових інтерактивних форм спілкування, які залучатимуть до себе користувачів, зацікавлених в інтерактивній комунікації» [1, с. 14]. На цьому етапі інформаційного суспільства ми можемо стати свідками розгортання того, що М. Кириченко означає – «електронна культура» («До сфери електронної культури відносяться електронні версії об'єктів культурної спадковості: в образотворчому мистецтві, в перформативних мистецтвах (музика, театр, танець тощо), у нерухомому культурному спадку (архітектура, культурний ландшафт), кіно, телебачення») [3, с. 196]. Ці міркування дають нам підстави для перевірки гіпотези щодо особливостей мистецької комунікації.

В основу нашого дослідження покладено аналіз особливостей інтернет-комунікації в основному львівських театральних колективів. Один із найбільш поширених концептів – розміщення контенту для дистанційного перегляду з обмеженими в часі параметрами. Львівський академічний духовний театр «Воскресіння» на своєму Youtube-каналі і на офіційному представництві театральної установи у Facebook (далі – FB) упродовж карантинного терміну (період 12.04.2020 – 30.04.2020) здійснював трансляцію, або ж постійне розміщення як постановок у повному обсязі (із чинного репертуару, наприклад, «Вечера з дурнем», так і матеріали з архівів – наприклад, «За дверима», викладено елементи тренажу акторів театру, їх роздумів під час карантину). Ще один концепт – FB-матеріали репетицій вистав онлайн («Карантин триває і у Львівському академічному театрі Воскресіння знову репетиції онлайн. Одна з найкращих трагедій Евріпіда "Іфігенія в Авліді". Заслужені актори України Володимир Губанов та Петро Микитюк відпрацьовують монолог»). Відзначимо практичну відсутність фіксованого зворотного зв'язку в інтернет-комунікації цього театру упродовж визначеного терміну (короткі

репліки, очевидно, більшість від знайомих і самих акторів у FB не беремо до уваги). Можемо констатувати бажання театрального колективу «зберегти себе», проявитися в інтернеті. Окремо відзначимо промоційні спроби розміщення лінків у FB на матеріал в Youtube, які так і не привели до активізації переглядів (на останній день місяця – не більше 6-8 – щодо кожної з акцій у кращому випадку). Окрім того, репетиції театру перейшли в онлайн – «за день до початку карантину в театрі Воскресіння мала відбутися прем'єра «Балаган чесності» Луїджі Піранделло в постановці Ігора Задніпряного» і «скільки прем'єра так і не відбулась через карантин, зараз тривають онлайн репетиції – відпрацювання монологів та текстів». Одним із підтверджень нашої гіпотези щодо мотивації комунікативних спроб театральних установ вважаємо інтерв'ю Zaxid.net К. Федоришин 30.04.2020 р., де PR-менеджер театру подає мотивацію інтернет-комунікації для своєї театральної установи в умовах карантину («Ми намагаємось не втрачати зв'язок з глядачами. Наш діючий репертуар можна побачити на нашому Youtube-каналі, про що ми періодично нагадуємо глядачам на нашій facebook-сторінці, та анонсуємо посилання на певні вистави. На нашу думку онлайн перегляд ніколи не замінить живої магії театру, тієї енергії, яка існує між акторами та глядачами, живого контакту, але ми намагаємось пристосовуватись до обставин і шукаємо нові форми та засоби створення культурного продукту, щоб процес роботи, який зараз перерваний карантинном, був з мінімальними втратами»).

Децю іншою видається «карантинна» модель інтернет-комунікації з глядачем у Львівського академічного драматичного театру імені Лесі Українки. На Youtube-каналі цієї театральної установи за досліджуваний період розміщено лише 4 публікації (2 трейлери до актуальних вистав і дві відеOVERSII постановок із архіву). Натомість домінантою інтернет-комунікації театру стала його активна присутність у мережі через цілий ряд заходів: «Марафон онлайн-читок» на Facebook-сторінці, який тривав з 7.04.2020 до 30.04.2020, добротинний марафон *Розвиднюється. Ходімо в театр!* | цикл *небачених вистав* (спільна ініціатива Освітнього центру з прав людини у Львові, Театру імені Леся Курбаса, Театру Лесі Українки і Театру "І люди, і ляльки"). Театр Лесі створює у FB опитування глядачів після перегляду вистав-читок. Важливо, що і доступність відеOVERSII вистав, онлайн-читок і опитування глядачів (цікава версія зворотного зв'язку!) мають обмежений час.

Ще один цікавий приклад реалізації театрального мистецтва у віртуальному просторі (концепт, який повністю орієнтований на зворотній зв'язок із реципієнтом віртуальної комунікації) – проект «Дегустація книжок» на FB («Навколо нас безліч книжок, надрукованих чи електронних. Dakh Daughtes започатковують "Дегустацію книжок" – проект, у якому учасниці читають уривок із книжки так, щоб вам захотілося її відкрити і відчутти чарівний вимір літератури»). Художні образи у виконанні артистів на OpenTheatre мають пряму функціональну ознаку з конкретною метою – підштовхнути глядача до читання.

Львівський академічний обласний театр ляльок бере участь у Хататон Hack the Culture, де презентує ідею інтерактивних онлайн-вистав. «Суть ідеї полягає у створенні інтерактивної відеовистави із різними варіантами розвитку сюжету, які глядач міг би самостійно обирати. Тобто, така відеовистава існувала б у вигляді паралельних історій, які б деколи віддалялись одна від одної, а деколи зближувались знову. У процесі перегляду глядач стикався би із розгалуженням сюжету у кількох альтернативних варіантах. В цих точках глядачеві пропонувалась би певний вибір, залежно від якого історія рухалась би в ту чи іншу сторону». Залучення до процесу співтворення у цій акції «прописані» в її ідеї. Для цього театр і проводить інтернет опитування, яке має на меті створення інтерактивної онлайн-вистави як окремого явища.

Концепт інтернет-комунікації Львівського академічного театру імені Леся Курбаса – організація онлайн-переглядів вистави на своєму Youtube-каналі з рекламою на FB. Відзначимо, що на 01.05.2020 заплановано онлайн-трансляцію інтерв'ю із головним режисером В.Кучинським та показ «12 ночі» У. Шекспіра (одна із особливостей колективу – попередні коментарі головного режисера).

Театр-студія естрадних мініатюр «І люди, і ляльки» організувала VI Міжнародний театральний онлайн фестиваль І ЛЮДИ, І ЛЯЛЬКІ – це відеозаписи показів вистав від театрів-учасників фестивалю у FB та ще одна особливість цього колективу – ряд читок-публікацій від ляльок для дітей на Youtube-каналі (наприклад, «Мавпочка на карантині»).

Концептуально простіші моделі комунікації в інших львівських театрів (онлайн-перегляди вистав на власних Youtube-каналах, з промоцією в інтернет-ЗМІ) майже не передбачають стимулювання з боку театральних колективів зворотного зв'язку з глядачем: Львівський Національний академічний театр опери та балету ім. Соломії Крушельницької, Національний академічний український драматичний театр імені Марії Заньковецької, Перший український театр для дітей та юнацтва (останній, як додаток, пропонує коротке читання казок на FB).

Висновки і пропозиції. Актуалізація продуктів театрального мистецтва в умовах карантинних обмежень приводить до вимушеного і активного впровадження різних форм інтернет-комунікації, більшість із них вказують на поєднання кількох концептів – збереження (трансляція записів) традиційних показів вистав, створення е-мистецького продукту, залучення до інтеракційного співтворства глядача через різні опитування в соціальних мережах, орієнтація на зворотній зв'язок тощо.

Важливо, що дискусія з приводу онлайн показів театральних вистав на цьому не вичерпується, адже у відгуках після онлайн перегляду глядачі висловлюють бажання побачити і пережити зустріч із театром в традиційному реальному вимірі. Вивчення особливостей мистецької інтернет-комунікації має цілком визначені мотивації і перспективи, зважаючи на темпи розвитку соціальних мереж і впровадження ІТ-технологій в усі сфери діяльності сучасної людини.

Список літератури:

1. Дзюбань О.П., Мануйлов Є.М. Віртуальні комунікації: до проблеми філософського осмислення сутності. *Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія.* 2015. № 3. С. 7–19.
2. Камишнікова О. Театр у добу високих технологій: трансформація традиційної форми. *Сучасні літературознавчі студії.* 2013. Вип. 10. С. 172–178.
3. Кириченко М.О. Формування ідеології інформаційного суспільства в умовах глобальної інформатизації: тенденції, парадигми, перспективи розвитку : [Монографія] / Микола Кириченко; Мін-во освіти і науки України, Університет менеджменту освіти НАПН України. Харків : Вид-во ПП «Технологічний Центр», 2017. 320 с.
4. Корнієнко Н. М. Експансії театру за часів кванта. Спокуса радикальністю (фрагмент). *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія : Сценічне мистецтво.* 2018. Вип. 1. С. 36–49.
5. Липківська А. До проблеми комунікації у театральному мистецтві. *Сучасне мистецтво.* 2012. Вип. 8. С. 183–198.
6. Липківська Г.К. Мультимедійні засоби на сучасній театральній сцені. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія : Сценічне мистецтво.* 2018. Вип. 1. С. 103–115.
7. Почепцов Г.Г. Теория коммуникации. Киев : Ваклер; Москва : Рефл-бук, 2001. 656 с.
8. Gardner Lyn Why digital theatre poses no threat to live performance / Lyn Gardner // *The guardian.* 2014, 17 Jan. URL: <https://www.theguardian.com/stage/theatreblog/2014/jan/17/digital-theatre-live-performance-stream-nt-broadcasts>

References:

1. Dzoban, O.P. (2015). Virtualni komunikaciyi: do problemy filosofskogo osmyslennya sutnosti [Virtual communications: to the problem of philosophical understanding of the essence]. *Visnyk Nacionalnogo universytetu "Yurydychna akademiya Ukrainy imeni Yaroslava Mudrogo". Seriya: Filosofiya, filosofiya prava, politologiya, sociologiya*, no. 3, pp. 7–19.
2. Kamyshnykova, O. (2013). Teatr u dobu vysokyx texnologij: transformaciya tradycijnoyi formy [Theater in the age of high technology: the transformation of traditional form]. *Suchasni literaturoznavchi studiyi*, vol. 10, pp. 172–178.
3. Kyrychenko, M.O. (2017). *Formuvannya ideologiyi informacijnogo suspilstva v umovax globalnoyi informatyzaciyi: tendenciyi, paradygmy, perspektyvy rozvytku* [Formation of information society ideology in the conditions of global informatization: tendencies, paradigms, prospects of development]. Xarkiv: Vyd-vo PP «Texnologichnyj Centr». (in Ukrainian)
4. Korniyenko, N.M. (2018). Ekspansiyi teatru za chasiv kvanta. Spokusa radykalnistyu (fragment) [The expansion of the theater during the quantum. The temptation of Radicality (fragment)]. *Visnyk Kyivskogo nacionalnogo universytetu kultury i mystecztv. Seriya: Scenichne mystecztvo*, vol. 1, pp. 36–49.
5. Lypkivska, A. (2012). Do problemy komunikaciyi u teatralnomu mystecztvi [On the problem of communication in the theater arts]. *Suchasne mystecztvo*, vol. 8, pp. 183–198.
6. Lypkivska, G.K. (2018). Mulytymedijni zasoby na suchasnij teatralnij sceni [Multimedia on the contemporary theatrical stage]. *Visnyk Kyivskogo nacionalnogo universytetu kultury i mystecztv. Seriya: Scenichne mystecztvo*, vol. 1, pp. 103–115.
7. Pochepczov, G.G. (2001). *Teoryya kommunykacyy* [Communication theory]. Kyiv: Vakler; Moscow: Refl-buk.
8. Gardner Lyn (2014). Why digital theatre poses no threat to live. *The guardian*. Available at: <https://www.theguardian.com/stage/theatreblog/2014/jan/17/digital-theatre-live-performance-stream-nt-broadcasts>